

Heri Joensen
búskaparfrøðingur

Týdningarmesta tilfeingið

Føroyar er eitt ríkt land. Vit hava stórt ríkidømi svimjandi í havinum. Vit hava (kanska) stórt ríkidømi undir havsins botni og okkara vakru oyggjar kunnu eisini ríka okkum sum landbúnaðar og ferðavinnu tjóð. Men størsta ríkidømi vit eiga er tó okkara ungdómur. Tað er ungdómur okkara, ið skal tryggja vøkstur og vælferð í hesum landi. Gaman í liva vit í lýtuni av fiskinum fyri tað mesta, men tilfeingi sum fiskur, olja og jørð kunnu einans í avmarkaðan mun tryggja okkum vøkstur og vælferð í framtíðini.

Spurningurin er so, hvussu tryggja vit at ungdómur okkara ikki rímur av landinum og at hesi ungu fólkinu tryggja okkum gomlu ein góðan aldurdóm og vøkstur og vælferð til framtíðar ættarlið?

Í mínum hugaheimi er bara eitt svar – vit skulu hava ein skúla í heimsflokki!

Tá eg sigi skúla hugsi eg breitt. Vit skulu “skúla” børnini meðan tey ganga í barnagarð. Fólkkakúlin skal rúma øll børn. Øll skulu hava møguleikan – og eggjast til – at taka eina miðnámsútbúgving. Breitt úrval av Phd og kandidat-útbúgvingum skulu standa ungdómunum í boði.

Sostatt hava nógvir stovnar stóran týdning í hesum arbeiði. Um ein mentanarstovnur úr rúgvuni skal nevast, meti eg fólkkaskúlan hava størsta týdningin.

Spurningurin er sostatt – hvussu fáa vit ein fólkkaskúla í heimsflokki? Hetta hava nógvir serfrøðingar og yrkislærd fólk kanna gjøgnum árin. Eg vil her royna at geva mitt ikast til kjakið.

Skúlaleiðsla og lærarar skulu mennast

Nógvar kanningar hava víst, at eitt av teimum viðurskiftunum, ið hava størst týdning fyri at fáa ein góðan skúla er førleikin hjá lærarunum. Mentamálaráðið og Fróðskaparsetri hava ásannað hetta, og eru í gongd við at uppstiga allar lærarar til bachelorar. Hetta átti at betra um førleikan at reflektera yvir teirra egnu læraraleiklut, soleiðis at undirvísingin støðugt verður betri.

Til samanberingar hava finskir lærarar kandidatútbúgving, ið er 2 ár longri enn ein bachelor-útbúgving. Semja er um, at finski skúlin er millum heimsins bestu.

Somuleiðis hevur tað týdning at skúlaleiðslurnar menna sín førleika at leiða ein skúla. Stór krøv eru dag til skúla leiðslurnar. Tað er leiðslan á skúlanum, ið hevur ábyrgdina fyri

at skúlin mennist, millum annað við at seta tiltøk í verk, sum tey umrødd eru niðanfyri.

Gransking

Um undirvísingin og skúlin skal mennast, er neyðugt at lærarar og leiðsla hava eina kannandi og eftirmetandi tilgongd til undirvísingin. Tað vil siga at lærarar mugu verða tilvitaðir um hvat riggar og hvussu undirvísingin leypandi kann tillagast tørvinum hjá flokkinum og einstaka næminginum.

Læraraútbúgvingin er í dag vorðin meira granskingargrunndað, við tað at útbúgvingin í dag er ein bachelor-útbúgving – og tað er gott. Ivasamt er tó, um lærarar hava fullan førleika at skipa fyri granskingargrunndaðari undirvísing hvønn tíma í skúlaárinum.

Skúlaleiðslan má tí stuðla uppundir, at vitan verður framleidd á skúlanum, t.d. við at lærarar samstarva um at framleiða hókandi undirvísingartilfar.

Greið mál

Mentamálaráðið hevur lagt stóra orku í at orða mál fyri dagstovnar, fólkkaskúlan og miðnámskúlnar. Somuleiðis eru leistir gjørdir fyri hvussu skúlar kunnu arbeiða víðari við hesum. Millum annað skulu mál setast fyri einstøku lærugreinarnar, fyri einstøku flokkarnar og fyri einstøku undirvísingargongdirnar. Tað hevur stóran týdning at lærarar, leiðsla og skúlastýrið tekur hesa uppgávu í álvara og orðar greið mál fyri virkseimið á skúlanum. Um skúlin ikki setur greið mál fyri undirvísingin og menningina hjá hvørjum einstøkum næmingi er trupult at meta um málini eru nádd.

Í hesum sambandi kann skúlin seta sín dám á hvørji mál dentur skal leggjast á. Tað áliggur sostatt skúlanum at taka á seg hesa ábyrgd og so at siga bjóða settu kørmunum av. Fólkkaskúlalógin gevur í hesum sambandi lutfalsliga víðar heimildir fyri hvørji mál einstaki skúlin kann seta fyri sínar flokkar, lærugreinar og næmingar.

Sum dømi kann nevast at skúlin eigur at gera strategiska ætlan fyri, hvussu dugnaligir næmingar og næmingar við serligum tørvi skulu fáa best møguligu undirvísing. Skal hetta t.d. gerast við at summir næmingar sleppa skjótari gjøgnum tilfari enn aðrir, og síðani fara í dýpdina sjálvur aftaná? Skulu næmingar, ið longu duga tilfarið/førleikan arbeiða við øðrum evnum? Eitt annað dømi er

hvussu arbeitt verður í bólum. Skal t.d. Cooperative Learning brúkast? Ber til at arbeiða saman uppá tvørs av aldursbólum? Ber til at gera bólkar eftir áhuga? Hvussu arbeiðir skúlin við verkætlanum? Og so framvegis.

Undir øllum umstøðum má skúlin hava strategiskar ætlanir fyri allar partar av virkseimi skúlans.

Leggja áherðslu á úrslit

Sambært kunngerð um roknskaparverk landsins skulu allir stovnar seta í verk stýringarmeginreglur um mál og nádd úrslit. Hetta ljóðar ikki so seksut tá tað um fólkkaskúlan ræður, men hóast hetta, hevur tað stóran týdning at áherðsla verður lögð á hvørju úrslit skúlin røkkur.

Sum eg nevndi omanfyri hevur tað týdning at seta greið mál fyri virkseimi skúlans, og tískil hevur tað eisini týdning at gera sær far um, hvussu hetta skal mátast. Próvtøl og PISA tøl siga bert ein lítlan part av sannleikanum um hvat fyriferst á skúlanum.

Dømi um mátingar av úrslitum kunnu vera:

- Hvussu nøgd eru foreldur við samstarvi millum heim og skúla?
- Hvussu eru børnini fyri í lesing, rokning osv.?
- Hvussu nógv børn keða seg, eru glað ella uppliva happing í skúlanum?
- Hvussu nógv børn hava góðar vinir?
- Hvussu nógvir næmingar hava ársætlan?
- Frávera
- Hvussu væl duga børn at samstarva?
- Hvussu eru børnini fyri tá tað um kritiska hugsan, fimi, virkisfýsni, forvitni og hugflog ræður?
- Osv.

Um skúlin ikki av sínum eintingum byrjar at vísa á, hvørji úrslit skúlin hevur nátt,er vandi fyri at onnur áleggja skúlanum, hvussu mátast skal. Dømi um hetta er ársroyndirnar og PISA kanningar. Tískil er tað sera týdningarmikið og alneyðugt at skúlin sjálvur tekur stig til at máta tey úrslitini, sum hava týdning fyri júst skúlan sjálvan.

Árliga frágreiðingin frá skúlastýrinum skal verða nógv meira útgreinandi og vísa fleiri greið úrslit og avrik enn vanligt er í dag.

Skúlin skal vera fyri øll

Føroyski skúlin er ein eindarskúli. Hetta merkir at øll børn verða

undirvíst saman, sama hvussu børnini eru fyri og sama hvussu foreldur teirra eru fyri.

Eindarskúlin setur stór krøv til undirvísingin, millum annað tí dugnaligu næmingarnir skulu undirvísast saman við børnum við serligum tørvi. Hetta setir stór krøv til lærararnar, og misjavn er, hvussu undirvísingardifferentieringin á einstøku skúlanum hevur hilnast. Eitt úrslit av hesum er, at eitt ávist trýst er á skúlarnar – m.a. frá foreldrum – at býta næmingar sundur eftir førleika.

So kann man spyrja: hví býta vit ikki bara næmingarnir upp eftir førleika?

Her er neyðugt at hyggja eftir hvussu skúlar í øðrum londum klára seg. Tann finski fólkkaskúlin er ein endar skúli og verður roknaður fyri at vera ein góður skúli. Tann týski skúlin er ein uppbyggdur skúli, og verður ikki roknaður sum ein góður skúli. Kanningar vísa sostatt, at næmingar sum heild vera betri fyri í ein eindarskúla enn í einum førleikabýttum skúla. Bæði fakliga og sosialt.

Sum sagt setir hetta stór krøv til undirvísingardifferentiering, men her eigur skúla leiðslan og skúlastýrið at skipa soleiðis fyri, at lærararnir fáa neyðugu førleikarnar at differentiera sína frálæru.

Geva einstøku skúlanum størri frælsi

Allir skúlar eru ymiskir og fortreytirnar og avbjóðingarnar eru tískil ymiskar hjá einstøku skúlanum at veita eina góða frálæru. Tað ber tískil illa til at skipa undirvísingin á øllum skúlum í landinum eftir einum felags leisti. Tað skal verða møguligt hjá einstøku skúlanum at skipa sína frálæru soleiðis, at næmingarnir fáa best møguligu undirvísingin.

Her kundi man hugt eftir hvussu t.d. Frískúlin í Havn er skipaður. Hóast frískúlin er undirlagdur (næstan) somu reglum sum fólkkaskúlin, er hann ikki skipaður sum ein vanligur fólkkaskúli. Til dømis verður undirvíst frá kl. 8-15, lærarar arbeiða frá kl. 8-16 og dagurin er ikki býttur sundur í bitar á 45 minuttir osv.

Um hinvegin verður hugt eftir størri skúlanum í landinum (og flestu av smærri skúlanum) eru teir rættiliga líkir í sína skipan av undirvísingin.

Mín pástandur er, at við at lærarar, leiðsla og skúlastýri arbeiða saman um at hugsa øðrvísi, eigur at bera til at skipa eisini størri

skúlarnir á ein øðrvísi hátt soleiðis at lærarar, næmingar og foreldur føla at teirra skúli er heimsins besti.

Niðurstøða

Hvat er so niðurstøðan av omanfyrirstandandi? Hvussu setir skúlin hetta í verk?

Eg meti at tað fyrsta skúlin eigur at gera er at seta í verk eina góskumenningarskipan. Áðrenn tit fara at hugsa “flakavirki” skal eg royna at greiða frá hvat hetta merkir.

Ein góðskummenningarskipan er eitt amboð, ið kann brúkast til at eftirmeta eina fyrirkøku, ein almennan stovn ella eitt ikki vinnuligt felag. Skipanin ger tað møguligt at meta um úrslitini og um royndirnar at náa úrslitunum. Tað finnast nógvar tilíkar skipanir, men eg vil mæla til at brúka eina skipan, sum metir um allar partar av virkseimi skúlans.

Ein góð góðsku- og eftirmetingarskipan kallað KVIK (stendur fyri Kvalitets Verktøj til udvikling af Innovation og Kompetence) verður nógv brúkt í Danmark.

Hvat er tað so sum skal eftirmetast?

- Leiðslan á skúlanum
- Strategi og planlegging
- Starvsfólk
- Samstarv og tilfeingi
- Mannagongdir
- Úrslit fyri brúkarar og borgarar
- Úrslit fyri starvsfólk
- Úrslit fyri samfelagið
- Lyklatøl

Sum dømi kann nevast, at førleikin hjá leiðsluni verður eftirmettur undir pkt. 1, førleikin hjá lærarum verður eftirmettur undir pkt. 3, samstarv millum heim og skúla verður eftirmett undir pkt. 4, tilrættislegging av undirvísingin verður eftirmett undir pkt. 2 og 5 og so framvegis.

Sostatt sæst, at við at brúka eina slíka skipan, so verður tikið hond um øll viðurskiptini eg havi viðgjørt omanfyri. Sostatt meti eg, at ein fortreyt fyri at broyta skúlan er at seta í verk eina eftirmetingarskipan.

Tá eftirmetingin er framd verða ætlanir lagdar fyri hvussu skúlin kann betrast. Eitt ár seinni verður so aftur eftirmeting gjørd.

Áheitan

At enda vil eg heita á øll foreldur at fara á skúlastýrisval 13. november og velja góð fólk í skúlastýrin.